

Landskap: Öland Upptecknat av: Lars Nilsson,
 Härad: Åkerbo Adress: Gällby.
 Socken: Bröda Berättat av: _____
 Uppteckningsår: 1932 - 35. Född år _____ i _____

	sid.
Uppteckningen rör <u>Nödår.</u>	1.
<u>Handel o. varnbytte.</u>	2.
<u>En Falkenbom, som odlade</u> <u>opp Gällby.</u>	3-5.
<u>En plats, som heter Gårdmötet.</u>	5.
<u>En skunnig man.</u>	6.
<u>En namnet Bygelbrock upp-</u> <u>kommit.</u>	9.
<u>Kallbränning</u>	10.
<u>Präst i Bröda, - Olla Pettersson.</u>	11-12.
<u>Glömmings kyrka byggdes, där</u> <u>en par oer stannade.</u>	14.

Folktraditioner
från

Böda sn.

Åkerbo hd.

Öland, Kalmar l.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

uppt. sommaren 1935 av Lage Nilsson, Gårdby
efter sagesmännen:

Rudolf Nilsson, Bocktorp. lantbr. född i Gällby, Böda 1870
död år 1935

J. P. Nilsson, Gällby. f.d. lantbr. bror till föreg. Rud. N-n.
75 år gammal år 1935

Aug. Nilsson, Strandtorp. lantbr. f. i Strandtorp 1865; föräld-
rarna var från Grönkulla i norra Böda socken.

N. P. Englund, Toknäs. lantbr. f. i norra Böda socken år
1877

Petter Nilsson, Byrum. f.d. lantbr. f. i Byrum 1851
och dessutom en sida upptecknad hos en familj i Dy-
kärr

En del av mina anteckningar efter Rudolf Nilsson handlar om förhållanden vid missväxt under nödår i forna dagar:

Ett år hade man inte fått något säd. Skörden slog fel, men då "landsteg" fisken. Man fick fånga gott om fisk, och den var mycke grann. Man tog vara på den jenom att "elda bakugnen och lägga fisk och halvtorka den till att äta."

Många kom över från Småland och bad om mat. Värst var det med en kvinna, som hade tre barn med sig, som hängde i kjolarna - och två tvillingar på armen. Hon var en stor och grovlagd fru, stor som en karl. Hon hade en forsedel med sig, en sedel, som var utfärdad av rejeringen, och åt henne var man av den anledningen tvungen att je mat. Hon kom från Böda och jick söderut, och hon stannade i tre dagar på ställena dit hon kom. Hon hade lov till det, hon för sin del, men annars - vanligt folk, som kom de hade "då väl inte lov att stanna mer än över natten."

Om källan för sin kunskap om saken säger hr Nilsson: "Farmor talade om det." Ingegärd Knutsson var farmoderns namn. Knut Månsson hette hennes far, och hennes mor "var kommen från Hjälmsstad."

Rudolf Nilsson, Bocktorp. 1935

Handel och varubyte i den gamla tiden beröras med ett par korta upplysningar:

Farmor var nere vid Kårehamn och bytte hästar för salt. Hennes far sålde en märr till en knalle för tre bomullsnäsdukar.

Jag ställde mig lite tvivlande mot att denna sista affären verkligen skulle ha fått gå an. Hr Nilsson yppade då att "det var kläden." De skulle ha varit ganska stora. Farmodern hade haft dem liggande i sina jömmor länge.

Knut Månsson, som var hr Nilssons farmors far, hade på sin tid 43 hästar "i märket". Med uttrycket att han hade hästarna i märket, skall förstås, säger hr Nilsson, att han hade dem i någon sorts register. Med hål eller skårer i öronen har det verkligen inte varit sed att märka hästar. Han hästar jick för det mesta vilt i Stenninge Skog. Skjul, som kallades utgångarestall, var uppsatta åt dem som tillflyktsplatser vid oväder.

Ett utgångarestall skall det också ha funnits i Böda socken på platsen där skolhuset nu finns. När det var rivet och man sedan odlade opp där, hittade man en kista, som var "fullplockad med silver", men det torde vara en historia av annat slag.

Rudolf Nilsson, Bocktorp. 1935

Lage Wänner

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2

*Olav
Marko W
Böda sin
1932-35*

*Alfred
Lage Nilsson
Särbö*

4977

Om den änkefru Falkenbom, som tog opp Gällby, har Rudolf Nilsson i Bocktorp, i förbigående nämnt, att hon åkte alltid efter ett trespann med tre vita hästar.

"Min farmor minns henne," sade meddelaren. Farmodern hade sett henne, när hon kom med sina hästar vid resor hon väl antagligen for till Borgholm. - "Det var en rysligt tjock medusa [*en rysk fjök medusa*]" den här "änkefru Falkenbom".

Rudolf Nilsson, Bocktorp. 1935

Rudolf Nilsson

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3

Om Gällby i Böda, finns en tradition att den är anlagd en gång av en fru Falkenbom - "det skulle hon ha hetat, som kom hit, har de sagt." Hon skulle ha kommit långt bortifrån västra Sverige - "därbortifrån Nordsjön, eller Bergslagen, jag kommer inte ihåg, var det är nu." Socknen, hon kom från hette Gällby. Fördenskull kallade hon den nya byn för Gällby, som den heter, och där den ligger, var det endast "vil-da skogen då."

Min meddelare, som jag har anfört citat efter, är lantbrukaren Johan Petter Nilsson från Gällby. Det var en gammal klockarkäring i Persnäs socken, säger hr Nilsson, som har talat om det här för hans far. Hr Nilssons far var född i Persnäs, år 1837. Hr Nilssons mor var från Vedborm, i Högby socken, och hennes föräldrar "var väl från Småland, ifrån Misterhultshället."

Klockarkäringen emellertid - om jag kanske här kan få benämna henne på det sättet - var född vid Böda Hamm. Hon hade också berättat om hur som skogen förr har brett ut sig i trakten där vid Gällby. Där som det nu är åkrar emellan byn och vägen, jick då skogen fram ända opp till landsvägen. - "1806 har landsvägen jorts, vet jag de sa."

J.P. Nilsson, Gällby. 1935

Det är stort inte mycke mer, som sägs om fru Falkenbom. Huvudsakligen bara det också, att hon hade ett par vita hästar med sig till Öland, som hon körde med, "men se hurleds hon varit och byggt i gårdarna här, det kommer ingen ihåg."

Ett par upplysningar om fru Falkenbom, som jag fått av lantbrukaren August Andersson i Gällby, har hr Andersson jivit på grundval av skildringar, som han själv å sin sida hört från Johan Petter Nilsson. De lyder:

Här var en fru, av adel, som odlade opp Gällby. Då var här skog överallt. Hon skulle komma från en plats på Fastlandet, som hette Gällby, och för den skull så kallade de det här Gällby.

I skogen vid vägen mellan Gällby och Vedborm finns det ett ställe, som heter Gastmötet. Ett spökställe! Gatan går i en liten krok förbi platsen.

Man har sagt att spöken har kastat personerna av hästen, när de ridit förbi, och dylikt. Johan Petter Nilsson tror att det snarare varit så att "gubbarna hade väl varit fulla och trullit av - det fanns gott om brännvin på den tiden," som sådana saker kunde ske.

J. P. Nilsson, Gällby. 1935

Lager Nilsson

Skriv endast på denna sida!

I utmarken till Strandtorp finns det ett ställe, som heter Pyttfällan. Det är en rätt så bekant plats, för där har bott en gubbe, som hölls för att kunna trolla och spå en smula.

Till honom brukade flickorna gå och fråga för att få veta om de skulle bli jifta under årets lopp. Gubben var finurlig nog till att ha sin gumma till att gå in i skogen, som fanns inte långt från deras stuga. Hon jömde sig där, när det kom någon, som ville fråga om hon skulle bli jift snart. Sen gick gubben dit och frågade.

"Hejdenpytt," ropade han, "blir flickan jift?" Och då svarade käringen allt efter vad som hon hade skäl att tro. "Ja," svarade hon, eller också: "nej!" Flickorna brukade ha med sig matvaror av något slag, som de gav gubben för hans tjänster.

Det är länge sedan spågubben levde. August Nilsson i Strandtorp, som har berättat det här, minns honom inte själv. Traditionen om saken kommer från en "faster Maria". Hennes namn var Maria Andersson, eller också kallades hon Sickels Maria, efter sin far. Han skall ha hetat Hesekielsson. En brordotter till Sickels Maria var Kristina Ölander,

August Nilsson, Strandtorp. 1935

som också kallades Sicklan. Sickels skall ha bott på Mellböda nr 3, vid gränsen till Strandtorp by, men jag har bara fragmentariska anteckningar om släkten, och för att ordentligt reda ut hur det förhållit sig, kunde det behövas en särskild liten undersökning.

Vad det gäller Sickels Maria, så hade hon aldrig sett en ångbåt, och hon hade aldrig varit så långt som i staden Borgholm. Hon var bondpiga. När hon hade haft tjänst i Persnäs, så hade hon fått följa med husbondfolket till Köping för att höra en provpräst, och då hade hon sett Borgholm över Köpingviken. Men hon var kry och rask och hon var ett duktigt fruntimmer. Det torde vara omkring 25 år nu sedan hon dog.

Bland folk, som i övrigt också bott i Pyttfällan, liksom den gubben, som förutsade jiftermålen, var Anna-Sofias Kristina en. Hon kallades Pytt-Kristina, och hennes far hette Seger. Han hade ett båtsmansnamn.

August Nilsson, Strandtorp. 1935

Lage Nilsson

Det finns en sägen, som anknyter sig till Toknäs i Böda. Den berättas av lantbrukaren Nils Petter Englund i Toknäs på unjefär följande sätt:

Danskarna skulle en gång, när de var på Öland och huserade, gå i land vid Toknäs. Hamnen, som var där, var den enda hamnen på trakten då, för Byxelkroks hamn, den fanns inte. Det fanns inte én, som bodde där nere vid sjön för hundra år sedan. Danskarna skulle gå i land i en båt med några man i. Då var det en karl, som hade krypit ner och låg på vakt i en stenkista. Och när den som hade befälet - "översten" på båten, såg honom, ropade han till honom: "Skjut, Lasse, om du har flinta!" Då sköt karlen, som var i stenkistan, översten på båten. Han hade ett flintlåsjevär med sig.

Det är en för sägnen ganska oväsentlig sak om karlens namn i verkligheten var Lasse, eller om han hette något annat. Man lär ha lov att få fatta saken på sådant sätt att den danska befälhavanden för skämtes skull och halvt om halvt lite spydigt, när han ville ropa något till den, som han såg på stenkistan, tog första bästa namn, som var en skapelse roligt.

N.P. Englund, Toknäs. 1935

Stället, där händelsen skedde, skall ha fått sitt namn efter den dansken, som efter vad sägnen säger, blev skjuten där han stod i fören på båten. Han hette Toke. Han är begravd inte så långt från sjön lite oppe i land vid Toknäs.

Vid en stor, gammal ek är det några höga gråstenar. Av dem står två som de väl en gång ha rests. De övriga lär ha varit resta förr och ramlat kull sedan av naturliga anledningar. De är tre stycken. Stenarna är placerade med en viss ordning i förhållande till varandra. De bilda en liten båge. Vid de stenarna är det som Toke skall ligga begravnen.

Namnet Byxelkrok skall kommit upp av att en gång, när en skuta låg där i en vik, och då skepparen då låg där över natten och sov, så var - sade han - kroken i vattnet. Han hade skutan låg till ankars, och det var ankaret som han kallade för kroken. Sen hade han byxorna under huvudet. Han hade dem till att ligga på.

För den skull blev det Byxelkrok - "så har jag hört sagan berättas, och det låter ju lite troligt."

N.P. Englund, Toknäs. 1935

Lage Nilsson

I norra delen av Böda brände man kalk för omkring hundra år sedan. Man bröt stenen i närheten av platserna, där man brände kalken. Man använde ved att bränna med. Kalken fraktade man ut till Stockholm.

I senare tid, som min meddelare själv minns - för "en förti år sen", högg man sten här, och skurade den, dels med djurvandringar, och dels, som "borta på Landborjen" i många kvarnar, som det fanns där.

N.P. Englund, Toknäs. 1935

arkivets bok

Böda An

1935 1932-35

*Englund. Högskolan
Toknäs*

Skriv endast på denna sida!

Vid ön Jungfrun i Kalmarsund finns ett ställe på den östra stranden, som heter Prästkås. Man kan gå i land på ön där och dra opp en båt, om man vill. Men där är inte grunt vatten.

I Böda socken var det en präst, som hette Olle Pettersson, en mycke populär lärare. Han skulle kunna ha haft det bättre och fått det, men en olycka tycks det ha varit att han förstod sig väl knappast på den ekonomiska sidan av livet. Om hur han predikade faller omdömena lite olika, ett uttalande, som jag tror det är Rudolf Nilsson i Bocktorp, som jorde, faller kanske den tillfälliga sanningen som närmast. "Folket var för dumma," sade hr Nilsson, "så de förstod inte en bra predikan."

Petter Nilsson i Byrum är en annan av dem, som har berättat för mig om Böda. Han är gammal och har dragit sig tillbaka från bestyren nu. Förr hade han en ganska stor gård i Byrum. Han fiskade också. En gång skulle Olle Pettersson följa med Petter Nilsson på sjön ut till Jungfrun. De var på väg.

"Var ska' vi lända?" frågade prästen, och Petter Nilsson svarade att han tänkte att de skulle gå i land vid

Petter Nilsson, Byrum. 1935

Prästkas. Då frågade prästen varför stället hette på det sättet, och Petter Nilsson sade som sägnen var, att för många år sedan, så var det en präst, som har drunknat där.

"Hu vala, då vill jag inte fara dit," sade Olle Pettersson. Med det är det slut på den här berättelsen.

Några andra upplysningar, som hr Nilsson i Byrum gav om kyrkoherde Pettersson, kan jag knappast i annan form än en uppräknings för tillfället meddela:

Han hade tre bröder, som var på Prästgården och halp till med att sköta den.

För jur, som han skickade att säljas på marknader och torgdagar, bestämde han priset hemma. Sedan fick de inte under några förhållanden säljas under det priset, och för den skull kom de ofta tillbaka hem osålda, om det än ibland bara hade kommit an på att slå av en femma eller något helt lite för att det skulle ha kunnat bli affär.

De slaktade mycke kräk i Prästgården, och de hade alltid gott om mat. Kyrkoherden ansåg att det borde vara så i en prästgård.

Petter Nilsson, Byrum. 1935

Lage Nilsson

Skriv endast på denna sida!

Den 24 juli 1935 jorde jag några ortnamnsuppteckningar i Dykärr i norra Böda socken. En liten redojörelse, som jag vid det tillfället fick, om hur som är att jöra, när "de råkar ont emot", är uti sitt i mina anteckningar förekommande skick mycke fragmentarisk.

Det framgår av anteckningarna att frun där på gården i Dykärr, hade trampat av en trädgren, och hade med det att hon jorde det, råkat ont emot. Det hade någon otäck följd, som skall ha försvunnit sedan då en man med färdighet i dylik praktik hade varit ute vid platsen för olyckan och bett om förlåtelse. "Han läste Fader Vår", och "han tog något, som han offrade".

Så vet vi inte mer om det. Jag hade fått veta mer om detta och om annat liknande i Dykärr, men jag hade också många ortnamn, som man med skämt och glam talade om, att hålla reda på; fördenskull måste det om det här då, endast bliva detta.

Dykärr. 1935

Lage Nilsson

4977

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

14

Ol.
~~Alvros hd~~
~~Böda o.m.~~
1932-36

Glömminge kyrka, det har jag hört talas om det; hur ett par oxar, som de hade satt för en stensläpa - sa' de - fick gå var de ville. Och de stannade där. Och det kan man väl tro, för annars så hade det väl inte blett där nere.

Upptecknat efter f.d. lantbrukare Gottfred Pettersson, i Törnbotten; Algutsrum sn, Algutsrums hd, Öland.

Uppteckningen är jord den 3 sept. 1930.

Berättelsen är att fullständiga på detta sätt: (annars så hade det väl inte blett där nere) som_de_hade_byggt kyrkan.

Ryd, 1 juli, 1932

Lage Nilsson

Skriv endast på denna sida.